

THE ENGINE ROOM

የዲጂታል መታወቂያ በኢትዮጵያ የስድተኛ
መጠለያዎች: የጉዳይ ጥናት (Case study)

<https://www.digitalid.theengineroom.org>

ይህ ሪፖርት በኢንጂነሪንግ ሩፖ በተሰራ ምርምር ላይ መሰረት አድርጎ፣ ከሶሚዲያር ኔትወርክ (Omidyar Network)፣ ከሶፕን ሶሳይቲ ፋውንዴሽን (Open Society Foundations) እና ከዮቲ ፋውንዴሽን (Yoti Foundation) ባገኘው ድጋፍ መሰረት ከጥቅምት 2011 ዓ.ም እስከ ታህሳስ 2012 ዓ.ም የተሰራ ነው።

ተመራማሪ- ብርሀን ታዬ

የምርምር ዲዛይን አማካሪ- ሶፍያ ሰዊተርን

ፅሁፍ- ዛራ ራህማን እና ሳራ ቤከር፣ ኢንጂነሪንግ ሩፖ

ግምገማ እና አርትኦት- ላውራ ጉዝማን ፣ማድሊን ማክስዌል እና ሲቩ ሲዊሳ፣ ኢንጂነሪንግ ሩፖ፣ ኤልሪ ሮበርትስ ቢድል

ትርጉም- ግሎባል ቮይስስ (Global Voices)

የአቀማመጥ ንድፍ- ሳላም ሸኮር

የዚህ ሥራ ጽሑፍ በ ክሪየቲቭ ኮሙንስ (Creative Commons) ባለቤትነት ስር ፈቃድ የተሰጠው ነው- አጋራ አሊይ 4.0 ዓለም አቀፍ ፈቃድ። የዚህን ፈቃድ ቅጂ ለማየት <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/> ይጎብኙ።

መግቢያ

ኢ.ኢ.አ 2011/12 ኢንጂነሪንግ ሩም በ5 ክልሎች ውስጥ የዲጂታል መታወቂያ ስርዓቶችን ለማሰስ በሀገሪቷ ውስጥ ከሚገኙ ተመራማሪዎች ጋር ሰርቷል። የዚህ ፕሮጀክት ግብ የዲጂታል መታወቂያ ስርዓቶች በአካባቢው ነዋሪ ላይ ያለውን እውነተኛ ውጤት በተሻለ ለመረዳት ነው።

በኢትዮጵያ ያደረግነው ጥናት ከተባበሩት መንግስታት የስደተኞች ከፍተኛ ኮሚሽን (UNHCR) ቁልፍ መረጃ ሰጪዎች እና አጋር ድርጅቶች ጋር 4 ጥልቅ ቃለ-መጠይቆች እንዲሁም በህስታስ እና ጄዊ መጠለያዎች ከሚገኙ 25 ስደተኞች ጋር የተደረገው ቃለ-መጠይቆች እና ትኩረት የተደረገበት የቡድን ውይይቶችን ያካተተ ነው። ይህ የመጀመሪያ ምርመራ የተካሄደው በመጋቢት እና ሚያዚያ 2011 ዓ.ም መካከል ባሉት ጊዜያት ነው። ሁሉም በተምህርተ ጥቅስ የተቀመጡት የስደተኞች እና የቁልፍ መረጃ ሰጪዎች ንግግሮች በዚህ ወቅት በኢትዮጵያ ውስጥ በግንባር ከተደረገው ቃለ-መጠይቆች እና ትኩረት ከተደረገባቸው ውይይቶች የተገኙ ናቸው። በተጨማሪም የጥናቱን ውጤቶች በምንፅፍበት ወቅት (በሐዳር እና ታህሳስ 2012) ወደ የተባበሩት መንግስታት የስደተኞች ከፍተኛ ኮሚሽን የአለም አቀፍ ሪፖርት አስተያየቶች ፕሮግራም ድጋፍ እና አመራር ክፍል (UNHCR Division of Programme Support and Management for global report comments) ጋር ቀርቦ ነበረ እናም ይህንንም በዚህ ውስጥ አካተናል። ስለ ምርመራ ዘዴዎች ተጨማሪ መረጃ በአለም አቀፍ ሪፖርቱ ላይ ማግኘት ይቻላል።¹

የዚህ ፕሮጀክት ዓላማ እያንዳንዱን ህዝብ የሚወክል ናሙና በመውሰድ ድምዳሜ ላይ ለመድረስ የተካሄደ ሳይሆን፣ የግለሰቦችን ቀጥተኛ የህይወት ተሞክሮ በመውሰድ የተሰራ ጥናት ነው። አንድ ግለሰብ ለተለምዶ ያለውን ተሞክሮ ላይ መሰረት በማድረግ ወጥ ግምት መስጠት አንቸልም። ቢሆንም ግን አንዳንድ ጊዜ እያንዳንዱ ሰው ቃለ መጠይቅ በሚደረግበት ጊዜ ተመሳሳይ ስርዓትን ልምድ አድርጎ ሊያልፍ ይችላል። ነገር ግን የእያንዳንዱ ሰው ልምድ የዲጂታል መሰረተ-ልማት እና አሰራር ስርዓቶች በሰዎች ላይ የሚፈጥሩትን ዘርፈ ብዙ ተፅዕኖዎች ምን ያህል ሊሆን እንደሚችል ያሳያል።

የዲጂታል መታወቂያ ስርዓት

ኢትዮጵያ ከ 900,000² በላይ የሚሆኑ ከኤሌትራኒክ ስማሊያ፣ ሱዳን፣ ደቡብ ሱዳን እና የመን የመጡ ስደተኞችን በ27 መጠለያዎች እና በሀገሪቱ ዙሪያ ባሉ 10 ማረፊያ ቦታዎች ታስተናግዳለች። በእነዚህ

¹ The Engine Room. (2020). Understanding the lived effects of digital ID: A multi-country report.
² United Nations High Commissioner for Refugees. (2019). *Ethiopia: Global Focus—2018 Year-end Report*. http://reporting.unhcr.org/node/5738#_ga=2.265964234.418983153.1571232719-1703704718.1553874537

መጠለያዎቹ ውስጥ ስደተኞችን በዲጂታል መታወቂያ ስርዓት ውስጥ ለመመዘገብ የተባበሩት መንግስታት የስደተኞች ከፍተኛ ኮሚሽን (UNHCR) ቀጣይነት ያለው የምዝገባ ሂደት ያከናውናል። የተመስከኮ (UNHCR) እንደገለጸው ከዚህ አስቀድሞ የኢትዮጵያ የስደተኞች እና ከስደት ተመላሾች ጉዳይ ኤጀንሲ (ARRA) የስደተኞችን ውሂብ(ዳታ) በ ዝርግ ተመን ሉሀ (spreadsheet) ያስቀምጥ ነበር።

ለባዮሜትሪክ ምዝገባ አጠቃላይ መረጃ- የትምህርት እና የሙያ ታሪክ ፣የአካባቢዎች እና የቤተሰብ አባላት ስም፣ 10 የጣት አሻራዎች፣ የአይን አሻራዎች (አይሪስ ስካን) እና ፎቶግራፍን ጨምሮ፣ ከእያንዳንዱ የመጠለያ መኖሪያ (የቤት ቁጥር፣ብሎክ እና ዞን) ጋር በማድረግ ይሰበሰባል። 5 ዓመት እና ከዚያ በላይ ለሆኑ ህፃናቶች ደግሞ የጣት አሻራ እና ፎቶግራፍ ብቻ ይወሰዳል። በአዲስ አበባ የሚገኝ የየተመስከኮ (UNHCR) የምዝገባ ባለስልጣን እንደነገሩን ከሆነ ይህንን ጥናት ባደረግንበት በሚያዚያ 2011 ዓ.ም ወቅት ወደ 500,000 የሚጠጉ ሰዎች መመዘገባቸውን ለማወቅ ችለናል።

ከምዝገባ በኋላ ስደተኞች መሰረታዊ የግል ውሂብ (ዳታ) እንደ ስም፣ ዕድሜ እና የጋብቻ ሁኔታን የያዘ የምስክር ወረቀት እንደሚቀበሉ ተነግሮናል። ከ14 ዓመት በላይ የሆኑት ደግሞ ለሶስት ዓመት የሚያገለግል አካላዊ መታወቂያ ካርድ ይቀበላሉ።መታወቂያ ካርዱ ምንም ዓይነት ዲጂታል ውሂብ(ዳታ) አይዘም (ይህም በካርዱ ውስጥ ዲጂታል ቺፕ የለም)። የተመስከኮ (UNHCR) በኢትዮጵያ ሰብዓዊ ድጋፍ በሚያደርግባቸው በሁሉም አካባቢዎች ከሚሰጠው የምዝገባ አገልግሎት ስርዓት አላማዎቹ ውስጥ አንዱ በሀገሪቷ በየመጠለያዎቹ ውስጥ እየተስተናገዱ ለሚገኙ ስደተኞች የማንነት መታወቂያ ካርድ መስጠት ነው። የተመስከኮ (UNHCR) እንዳስቀመጠው ባሳለፍነው አስር ዓመታት ኢትዮጵያ ውስጥ በግምት ከ70,000 የሚበልጡ ስደተኛ ህፃናት ያለ ልደት ምስክርነት ወረቀት መወለዳቸውን እና ተጨማሪ 42,900 የሚሆኑ ህፃናት ደግሞ ያለ አሳዳጊ ወይም ከቤተሰቦቻቸው የተነጠሉ መሆናቸውን ገልጸዋል።³የምዝገባ ሂደቱም ለህፃናቱ የጥበቃ ጉዳዮችን ለማረጋገጥ ይህም እነዚህ ህፃናት የትምህርትና እና መሰረታዊ ማህበራዊ አገልግሎቶችን ማግኘታቸውን ለማረጋገጥ ያለመ ነው።

በተጨማሪም የባዮሜትሪክ ምዝገባ በብዛት በሰብዓዊነት አውድ ጥቅም ላይ የሚውል ሲሆን ይህም 'ድርብ ቆጠራን'⁴ ለመቃረን የሚያስችል አቀራረብ ነው። ይህም ማለት አንድ ግለሰብ ብዙ ጊዜ ሲመዘገብ፣ አቅድ እና ቆጠራን ያወሳስባል። ነገር ግን የተመስከኮ (UNHCR) መረጃ ሰጪ እንደነገሩን በኢትዮጵያ ከ500,000 የሚበልጡ ስደተኞች ለዲጂታል መታወቂያ የተመዘገቡ ሲሆን ከእነዚህ ውስጥ 500 ድርብ ቆጠራዎች (ከ0.1 መቶኛ ያነሰ) ተገኝቷል። ይህ ያነሰ ውጤት የሚያሳየው በዚህ

³ United Nations High Commissioner for Refugees. (2018). Comprehensive refugee response framework: The Ethiopia model. <http://www.globalcrf.org/wp-content/uploads/2018/12/UNHCR-CS-Ethiopia-screen.pdf>
⁴ The Engine Room and Oxfam. (2018). Biometrics in the Humanitarian Sector. <https://www.theengineroom.org/wp-content/uploads/2018/05/Oxfam-Report-May2018.pdf>

ህዝብ ውስጥ ድርብ ቆጠራ ትልቅ ችግር አለመሆኑን ነው። ቢሆንም ግን የተመስከኮ (UNHCR) በዕርዳታ ሰጪዎች ትክለኛውን ቁጥር ሪፖርት እንዲያደርግ አሁንም ሊጠበቅ ይችላል ።

አንድ ቁልፍ መረጃ ሰጪ፣ የተመስከኮ (UNHCR) አግባብነት ላላቸው ቢሮዎቹ ተደራሽ የሚሆን አለም አቀፍ የውሂብ ኃታ (ዳታቤዝ) ለመፍጠር በሂደት ላይ መሆኑን ሪፖርት አድርጓል። አላማቸውም ለምሳሌ አንድ ግሪክ የደረሰ/ች ሰው እዚህ ከመግባቱ/ቷ በፊት ኢትዮጵያ ውስጥ ተመዝግቦ/ባ እንደነበር የየተመስከኮ (UNHCR) ሰራተኞች ማረጋገጥ እንዲችሉ ለማድረግ መሆኑን ተገልጾልናል። የዚህ የተማከለ የውሂብ ኃታ (ዳታቤዝ) እንቅስቃሴ ሰዎች የመጡበትን ቦታ መሰረት በማድረግ አድሎ ይደርስብናል ብለው ለሚሰጉ ስደተኞች አስፈላጊ ሊሆን ይችላል።⁵

በተጨማሪም በየተመስከኮ (UNHCR) እና በኢትዮጵያ መንግስት መካከል የሚደረግ የመግባቢያ ሰነድ በዚህ የምዝገባ ሂደት የተሰበሰበን መረጃ በቀጥታ ከኢትዮጵያ መንግስት ጋር ተደራሽ እንዲሆን የሚጠይቅ መሆኑን የየተመስከኮ (UNHCR) መረጃ ሰጪ ሪፖርት አድርጓል።አሁን ባለው ስምምነት መሰረት በሀገር ውስጥ የሚገኙ ሰራተኞች ከሚመለከቱት አውነታ በመነሳት ምን ውሂብ (ዳታ) ተሰበሰበ ወይም እንዴት የሚለውን ጥያቄ እንዲያስተካክሉ ምንም ዓይነት ቦታ እንደማይሰጥ በአዲስ አበባ የሚገኝ የየተመስከኮ (UNHCR) የምዝገባ ባለስልጣን የሰጠው አስተያየት ይጠቁማል።

እንደ አድል ሆኖ ኢትዮጵያ በ2011 ዓ. ም ባፀደቀቸው አዲሱ የስደተኞች ህግ⁶ በአንቀፅ 44 መሰረት መረጃዎች ለስደተኞች ሀገር ባለስልጣናት ይፋ እንዳይሆኑ በመከልከል የስደተኛ ውሂብ (ዳታ) ግላዊነትን አካቷል።⁷ ይህ ጥበቃ ወሳኝ ነው ምክንያቱም እነዚህ አብዛኛዎቹ ስደተኞች በሀገራቸው ባሉ ግጭቶች የተነሳ በሀይል ተፈናቅለዋል እናም ለተጨማሪ ጥያቄ ሊላማ ሊሆኑ ይችላሉ።ምንም እንኳን አንቀፅ 44 ምሉዕ ባይሆንም በመንግስታቸው ምክንያት አደጋ ላይ የሚወድቁ ሰዎችን ደህንነት ለማረጋገጥ ወሳኝ የሆነ የመጀመሪያ እርምጃ ነው። ከስደተኛ ህጉ ወጣ ስንል፣ኢትዮጵያ ለሀገሪቷ በሙሉ ተግባራዊ የሚሆን የውሂብ (ዳታ) ጥበቃ ህግ አላወጣቸውም። በዚህም ምክንያት በስደተኛ ህጉ ስር የሌለን የስደተኞችን መረጃ እንዴት ሊያስተዳድሩ እንደሚችሉ ግልፅ አይደለም።

የህይወት ተሞክሮዎች

ከመጋቢት እስከ ሚያዚያ 2011 ዓ. ም የተደረጉት ቃለ መጠይቆች እና ትኩረት የተደረገባቸው የቡድን ውይይቶች ስደተኞች ስለዲጂታል መታወቂያ ያላቸውን አመለካከት ግንዛቤ መስጠት ችለዋል። ሰዎች ከዲጂታል መታወቂያ ስርዓት ጋር ያላቸው የኑሮ ተሞክሮ ላይ የተደረጉ ምርምሮች ጥቂት

⁵ See, for example, Court calls Canada’s treatment of ‘safe country refugees’ unconstitutional, by Nicholas Keung (2019, March 22) in The Star. Available at: <https://outline.com/AWqeJx>

⁶ See Ethiopia: Proclamation No. 1110/2019, by Ethiopian National Authorities. Available at: <https://www.refworld.org/docid/44e04ed14.html>

⁷ አስታውሱ- UNHCR ድርጅቱ ትኩረት ለሚሰጣቸው ሰዎች የግል መረጃ ጥበቃ ፖሊሲን ይከተላል።

በመሆናቸው ምክንያት ይህ የዓይነት መረጃ (qualitative data) የተወሰኑ ግለሰቦች አውነታውን እንዲረዱ ይጠቅማል። በወሳኝነት ሊታወቅ የሚገባው ነገር ሁሉም ስደተኞች አንድ ዓይነት የኑሮ ተሞክሮ እንደሌላቸው ነው። በዚህም ምክንያት በዚህ የጉዳይ ጥናት (case study) የተገለጹት ልምዶች ከይፍዌ ሪፖርት ከየተመስከኮ (UNHCR) እና ከየኢትዮጵያ የስደተኞች እና ከስደት ተመለሾች ጉዳይ ኤጀንሲ (ARRA) መመሪያ ጋር ሊቃረኑ ይችላሉ። እነዚህ ጥናቶች በሰብዓዊ ዓውድ ውስጥ የዲጂታል መታወቂያ መፍትሄዎችን በተመለከተ ሰፊ ያለ የውይይት ክፍል አካል እንዲሆኑ ዓላማ እናደርጋለን።

ግንዛቤ እና መረዳት

ከአነጋገርናቸው ስደተኞች መካከል በባዮሜትሪክ ምዝገባ ያለፉ አብዛኞቹ ስደተኞች፣ ይህ የተያያዘ የውሂብ (ዳታ) ስብስብ ጥቅማጥቅሞችን እና መሰረታዊ አገልግሎቶችን ለማግኘት አስፈላጊ እርምጃ ነው ብለው ስለሰቡ ብዙዎቹ መታወቂያ ካርድ መቀበላቸውን ደግፈዋል። መታወቂያው ከመጠለያው ለወጡ ስደተኞች እንደ መንጃ ፈቃድ እና የባንክ ሂሳብ ደብተር መክፈት የመሳሰሉ ጥቅሞችን ያስገኛቸዋል። ይህ ደግሞ ከኢትዮጵያ ማህበረሰብ ጋር በተሻለ ሁኔታ ተቀላቅለው ለራሳቸው እና ለቤተሰባቸው ገቢ ማስገኘት ለሚፈልጉ ስደተኞች ጠቃሚ ነው። የተመስከኮ (UNHCR) ከስደተኛ ማህበረሰብ ጋር ምዝገባን በተመለከተ የሚገናኝበት መመሪያ አለው⁸። በርከት ያሉ ቃለ-መጠይቅ የተደረገላቸው ሰዎች፣ ባለስልጣናት የዲጂታል መታወቂያን ጥቅምን በየአካባቢው እያስተዋወቁ መሆኑን ሪፖርት አድርገዋል። ሌሎች ደግሞ በተመሳሳይ ሁኔታ ላይ ከሚገኙ ሰዎች እንደተገነዘቡ ስደተኞቹ ገልጸዋል።

በጥናቱ ላይ ያነጋገርናቸው አብዛኞቹ ስደተኞች የመታወቂያው ካርድ ማግኘታቸው ለጧቸው አስፈላጊ አገልግሎቶች፣ ለእንቅስቃሴ እና ለደህንነት ስለሚረዳቸው ጥሩ እንደሆነ አይተዋል። የጥናት ቡድኖችን ሰዎች መታወቂያ በመቀበላቸው ያገኙትን አፎይታ መመልከት ችሏል። ነገር ግን እነዚህ ሰዎች እርዳታ ማግኘት ከፈለጉ የግል ውሂብ(ዳታ) ከመስጠት ውጪ ሌላ አማራጭ እንደሌላቸው በጥንቃቄ ተመልክቷል።

የባዮሜትሪክ ውሂብ(ዳታ) አስፈላጊነት እና ስላለው ጥቅም ግንዛቤ ደግሞ ሌላው ጉዳይ ነው። ሆኖም ቃለ-መጠይቅ ያደርግላቸው ሰዎች የምዝገባው ስርዓት ራሱ ምን እንደሚያደርግ እና በእነሱ ውሂብ(ዳታ) ምን ሊደረግ እንደሚችል ያላቸው ግንዛቤ አጅግ አናሳ ነው። የባዮሜትሪክ ምዝገባው የጣት አሻራ እና ዓይን አሻራ (አይሪስ ስካን) የሚይዝ ሲሆን፣ ብዙዎቹ ሰዎች የጣት አሻራ ለምን እንደሚወሰድ ቢገነዘቡም የዓይን አሻራ (አይሪስ ስካን) ግን ለምን አስፈላጊ እንደሆነ ያላቸው ግንዛቤ

⁸ See Ethiopia: Proclamation No. 1110/2019, by Ethiopian National Authorities. Available at: <https://www.refworld.org/docid/44e04ed14.html>

በጣም ትንሽ ነው። አንድ ስደተኛ «ለምን የዓይኖቼን አሻራ(አይሪስ ስካን) እንደተወሰደ ብጠይቅ ደስ ይለኝ ነበር ነገር ግን ለመጠየቅ አልደፍርም፣አፈራለሁ» ሲል ተናግሯል።

የተሟላ የባዮሜትሪክ ምዝገባ ሲጀመር፣ አንዳንድ ስደተኞች የጣት እና የአይን አሻራቸው ከተወሰዱ ሃገራቸው ለቀው እንዳይወጡ ይገደዳሉ የሚል ወሬ ሰምተው ነበር። አንድ የየተመስከኮ (UNHCR) ሰራተኛ በቃለ መጠይቃቸውን እንደገለጸው አንዳንድ ሰዎች በተለይም ከየመን የመጡ ስደተኞች በመጀመሪያ ለምዝገባው እንዳልተገኙ ገልጾ ይህም በአይን አሻራው ምክንያት ሊሆን ይችላል የሚል ግምቱን አስቀምጧል።የተመስከኮ (UNHCR) ያልተመዘገቡ ግለሰቦች እስከሚመዘገቡ ድረስ የሚያደረገውን እርዳታ እንዲቋረጥ ውሳኔ እንዳስተላለፈ ትነግሮናል። ይህ ውሳኔም የምዝገባው ቁጥር ከፍ እንዲል አድርጓል።

በመጠለያዎቹ ውስጥ ያለው የተዛባ መረጃ ሰዎች በመረጃዎቻቸው እና በራሳቸው ላይ ምን ሊደርስ ይችላል የሚል ስጋት ፈጥሯል። ለምሳሌ በሂስታስ መጠለያ ውስጥ ሰዎች እየጠፉ እንደሆነ በበቂ ማስረጃ ያልተደገፈ ጭምጭምታ አለ። ምንም እንኳን እነዚህ ተራ ወሬዎች ከባዮሜትሪክ ጋር የተገናኙ ባይሆኑም የጥርጣሬ ስሜትን ይፈጥራሉ። ይህ ስለባዮሜትሪክ ካለው የግንዛቤ አጥረት ጋር ተደምሮ እንዲህ ዓይነት ከውሂብ (ዳታ) ጋር የተያያዙ ጥርጣሬዎች የተሰበሰቡ መረጃ ስደተኞችን በሚጎዳ መልክ እየተሰራ ነው ወደሚለው አስተሳሰብ ሊወስድ ይችላል። የመረጃ መዛባት እና የተራ ወሬ መሰራጨት በስደተኞች መጠለያ ዘንድ የተለመደ ቢሆንም መጨረሻው ውጤት ግን አስከፊ ሊሆን ይችላል።⁹

የተረጋገጠ ስምምነት(ፈቃድ)አለመኖር

በየተመስከኮ (UNHCR) መመሪያ ደንብ መሠረት ግላዊ መረጃ ሲወሰድ ስለ ስርዓቱ ጥቅም እና የውሂብ(ዳታ) መሰብሰብን ውጤት አስመልክቶ ለሰዎች ማስታወቅ እንደሚገባ ያስገነዝባል።¹⁰ ነገር ግን ያገኘናቸው የተረጋገጠ ስምምነት(ፍቃድ) ምሳሌዎች በጣም ጥቂት ናቸው።እንደ አለመታደል ሆኖ፣ በሂስታስ እና ጄዊ መጠለያዎች ውስጥ ቃለ መጠይቅ ከተደረገላቸው 25 ስደተኞች 24ቱ ከእነሱ የተሰበሰቡ ውሂብ (ዳታ) ለምን ጥቅም እንደሚውል ምንም የግንዛቤ ማስጨበጫ እንዳልተሰጣቸው ተናግረዋል። በተጨማሪም የባዮሜትሪክ ምዝገባውን ካጠናቀቁ 16 ስደተኞች 15ቱ ከእነሱ የተሰበሰቡ የባዮሜትሪክ ውሂብ (ዳታ) ከመሰብሰቡ በፊት ስምምነት ወይም ፈቃድ እንዳልተጠየቁ ተናግረዋል።

⁹ For examples of the consequences of misinformation and rumours, see Refugees misdirected: How information, misinformation, and rumors shape refugees’ access to fundamental rights, by Melissa Carlson et al in Virginia Journal of International Law (57(3)). Available at: <https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4039&context=facpubs>

¹⁰ United Nations High Commissioner for Refugees. (2018). Chapter 5.2 Registration as an Identity Management Process. Guidance on Registration and Identity Management. <https://www.unhcr.org/registration-guidance/chapter5/registration>

የየተመስከኮን (UNHCR) የተረጋገጠ ስምምነት(ፈቃድ) ላይ የሚገኘው መመሪያ በስርዓት አየተተገበረ እንዳልሆነ በመተባበር በሚሰራ ከአንድ የድርጅት ሰራተኛ ማረጋገጥ ተቸጋል። ይህ ሰው የምዝገባው ሂደት ፍጥነት እና ውክባ የበዛበት እንደሆነ፣ አንዳንዴም ደግሞ የመታወቂያ ፎቶዎች ሰዎች በሚያወሩበት ቅጽበት ይነሳ እንደነበር ገልጿል። በተጨማሪም በባዮሜትሪክ ምዝገባ ወቅት የተረጋገጠ ስምምነት ወይም ፈቃድ አየተወሰደ እንዳልሆነ በግልጽ መመልከት ቸለናል። ይህም ከላይ እንደተተቀሰው ከየተመስከኮ (UNHCR) መመሪያ ጋር የሚቃረን ሲሆን፣ የተሻለ ስልጠና እና አፈፃፀም እንደሚያስፈልገው ጠቋሚ ነው። ሁሉም ሰው ሌላው ቢቀር ስደተኞች ስለመብታቸው እና ስለባዮሜትሪክ ውሂብ(ዳታ) በሚመለከት ጉዳይ ዙሪያ ተከብረው እና ያለፍርሃት መስተናገድ የሚያስቸላቸውን የመመሪያ ክንዋኔ ማሰብ ያስፈልጋል።

ስደተኞቹ የጣት አሻራቸውን ለመስጠት ፈቃደኛ ካልሆኑ የሚሰጣቸው እርዳታ እንደሚቋረጥ በግልጽ ተነግሮናል ሲሉ ገልጸዋል። የተረጋገጠ ስምምነት(ፈቃድ) ፈቃደኛ መሆን ወይም በፍላጎት ላይ የተመሠረተ ፈቃድን መሟላት እንዳለበት ቢታወቅም፣ ስደተኞች የግል ውሂብ(ዳታ) መስጠት እንደ ምግብና መጠለያ ያሉትን መሰረታዊ ፍላጎቶቻቸውን ለማሟላት አስፈላጊ እርምጃ እንደሆኑ መመልከታቸው የተረጋገጠ ስምምነት(ፈቃድ)ን ዋነኛ ሀሳብን ያሳጣል። አንድ ስንደተኛ «አዎ ምንም የኔን ፍቃድ አልጠየቁኝም» ብሎ ነግሮናል። ይህ የሚያመለክተው የተረጋገጠ ስምምነት(ፈቃድ) አለመተየቁ አስደንጋጭ እንዳልሆነ እና የስልጣን ልዩነት እና የውክልና ማነስ አዲስ ነገር እንዳለሆነ ነው። ሌላኛው ስደተኛ « እንደ ስደተኛ ብዙ የምንለው ነገር የለም ፣እንዳሉን ነው የምንሆነው» ስል ተናግሯል።

የአነጋገርናቸው በየተመስከኮ (UNHCR) እና በመንግሥት አካላት ውስጥ የሚሰሩ ሠራተኞች የጣት አሻራ ለመስጠት ፈቃደኛ ያልሆነ ማንም ሰው እንዳላዩ ገልጸዋል። የጣት አሻራ አልሰጥም ማለት የሚሰጣቸውን እርዳታ ማጣትን ያስከትላል የሚለው ግንዛቤ ስላለ ይህ መሆኑ ብዙም አስደናቂ አይደለም።

የምዝገባ ዕንቅፋቶች.

አብዛኞቹ ስደተኞች ምዝገባውን ያለቸግር ሲያጠናቅቁ አንዳንድ ጉዳዮች ልዩ ግን ቸግሮቹ እንደነበሩ ያደረግነው ቃለ መጠይቅ አመለካከቷል። ለምሳሌ አንድ የኤርትራዊት ስደተኛ ፍቺዋን ኤርትራ ብትፈጽምም የፍቺው ማስረጃ ስላልተገኘ የመታወቂያውን ምዝገባ ማድረግ እንዳልቻለች ተናግራለች። “መታወቂያ የለኝም። አለማግባቱን ማረጋገጥ አለብኝ እናም ይህን ማስረጃ ለማግኘት እየታገልኩ ነው። ከባለቤቴ የወለድኳቸው ልጆቼ ተመዝግበው ውጤት እየጠበቁ ነው፤ እኔ እና ሌላኛው ልጄ ግን እስካሁን መመዝገብ አልቻልንም። ይህም የሆነው የፍቺውን ሁኔታ በማስረጃ ማረጋገጥ አለማቻሌ ነው” ስትል ተናግራለች። የተመስከኮ (UNHCR) እነዚህ ቸግሮች ከዚህ ጊዜ በኋላ ለምዝገባ ዕንቅፋት እንደማይሆኑ ገለጾልናል።

አንዳንድ ግለሰቦች ልክ ወደ ኢትዮጵያ አንደገቡ ተከክለኛ መልስ ለመስጠት ተስማሚ ሁኔታ ላይ አልነበሩም። አንድ ግለሰብ በምዝገባው ወቅት አንዳንድ አለመግባባቶችም ተከስተው እንደነበር አስረድቶናል። የአለመግባባቱ መንስኤ “የትውልድ ቦታ” እና “የመጣበትን ቦታ” ባለመለየት የመጣ ችግር ሲሆን በዚህ ምክንያት ከኢትዮጵያ ውጪ የመጡ ተብሎ መመዝገብ ሲኖርበት በኢትዮጵያ ውስጥ እንደተወለዱ አድርጎ መዝግቧቸዋል። ምንም እንኳን የተመስከኮ (UNHCR) ይህንን ቅሬታ ቢከራከርም፤ በዚህ የውሂል(ዳታ) ስህተት ምክንያት ይህ ሰው እንደ ስደተኛ መመዝገብ እንዳልቻለ እና በዚህም ዕርዳታ ማግኘት እንዳቃተው ተናግሯል።

ውሂብ (ዳታ) የማስገባት ሂደት ላይ የሚከሰቱትን እንደ ሆሄያት እና የትውልድ ቀን ያሉ ትንንሽ ስህተቶችን ማረም ከባድ ችግር እንደሆነ የአነጋገርናቸው ሰዎች ገልጸዋል። እነዚህ ስህተቶች እርዳታ እስከመቋረጥ የሚያደርሱ የበለጠ ችግሮችን አምጥተዋል።

አንዳንድ የክርስትና እምነት ተከታዮች ለሙሉ ባዮሜትሪክ ምዝገባ አሉታዊ ተቀባይነት ስላቸው ለምዝገባው ሊቀርቡ አለመፈለጋቸውን የማህበረሰቡ መሪ ገልጾልናል። ይህ የሆነው ከእነሱ የሚሰበሰቡ ውሂብ (ዳታ) ወደ ወይንሳዊ ማህበረሰቦች (ኢሉሚናቲ)¹¹ ይሄዳል የሚል እምነት ስለነበራቸው ነው። የማህበረሰቡ መሪዎች ወይንሳዊ ማህበረሰቦች (ኢሉሚናቲ) ሃብታም ሰዎችን እንጂ ገንዘብ የሌላቸው ሰዎችን እንደማይፈልጉ ያሳመኗቸው ሲሆን፤ የኢትዮጵያ የስደተኞች እና ከስደት ተመለሾች ጉዳይ ኤጀንሲ (AARA) እና ከየተመስከኮ (UNHCR) ጋር የሚሠራ የመንግሥት አካል ካልተመዘገቡ ምግብ እንደማይሰጣቸው ነግሯቸዋል።ከዚህ ብቃላም ብዙ የክርስትና እምነት ተከታዮች በመመዝገብ ላይ ይገኛሉ።

ቅሬታ ማቅረብ

ለተመዘጋቢዎች ስለ ችግሮች መረጃ በመስጠት እና ስህተቶችን በማስተካከል ዙሪያ እርዳታ የሚሰጥ ጠበቃ በቦታው እንደሚገኝ ተመልክተናል። በተጨማሪም የሲቪል ማህበራት ተወካዮች ይበልጥ ከኖርዌይ ስደተኞች ካውንስል የመጡ አካላት መረጃዎቻቸውን ለመቀየር ለሚፈልጉ ሰዎች ድጋፍ ያደርጋሉ። እነዚህ ሰዎች ትንንሽ የመረጃ ማስተካከያዎች ላይ የሚሰሩ ሲሆን ትልልቅ ማስተካከያዎች (ለምሳሌ ዕድሜን ከ20 ወደ 16 መቀየር) የሆኑት ደግሞ በፍርድ ቤት ብቻ የሚቀየሩ ናቸው። በአንድ መጠለያ ግቢ ውስጥ ቋሚ ያልሆነ ፍ/ቤት ውስጥ የሚሰሩ ዳኛ ችግር በሚፈጠርበት ሰዓት በጥሪ ከከተማ በመምጣት ከመንግስት አካላት ጋር በመሆን መፍትሄ ይሰጥ ነበር።

በተጨማሪም አብዛኛዎቹ የመረጃ ቦታዎች በወንዶች የሚመሩ መሆናቸውን ተገንዝበናል። በአጠቃላይ ካሉት መረጃ ቦታዎች በሴት የሚመሩ የነበረው ኢንዱ ብቻ ነው ። ይህ የጾታ ልዩነት

11

ከኢትዮጵያ ባህላዊም ሆነ ከነባራዊ ሁኔታዎች አንጻር ስደተኞቹ፣ በተለየ ሴቶች መጥተው ያለባቸውን ችግር የማሳወቅ ሁኔታቸውንም ዝቅ ያደርገዋል።

ሰዎች የጣት አሻራ ለመስጠት ፍቃደኛ ባይሆኑ ወደ ሙግት የሚደረግበት ቦታ ተልከው ለምን የጣት አሻራቸው እንዳይለገገ በማስረዳት እና ፍቃደኛ የአለመሆናቸው ምክንያት ላይ ይወያያሉ። ግለሰቡ በእምቢታው ከቀጠለ ሀላፊነቱን ራሳቸው እንዲሟወስዱ ይነገራቸዋል። ይህም የየተመስከኮ (UNHCR) መረጃ ሰጪ እድተናገረው እምቢ በማለታቸው ምክንያት "ዕርዳታ የማጣትን ችግር ሀላፊነት" ይወስዳሉ።

የሲቪል ማህበረሰብ

የ2002ቱ ህግ በሲቪል ማህበራት ላይ ከባድ የሚባል ቁጥጥር አሳልፎባቸው ነበር። ነገር ግን በ2011 ዓ.ም አዲሱ መንግስት ከልክላዎችን አቅልሏል።¹² አሁንም የተወሰኑ ገደቦች ቢኖሩም ለሲቪል ማህበረሰብ ዕድሎችን ከፍቷል። ጠቅላይ ባለ አነጋገር፣ የኢትዮጵያ ሲቪል ማህበረሰብ እስካሁን እንደ ማሰቃየት እና አስገዳጅ መሰወር ያሉ ሰብዓዊ መብት ጉዳዮች ላይ አተኩሮ ይሰራል። በአህጉሪቷ ዙሪያ ካሉ ብዙ ሀገራት ጋር በተመሳሳይ መልኩ የዲጂታል ጉዳዮች ቅድሚያ የሚሰጣቸው አይደሉም።

የሲቪል ማህበራት በኢትዮጵያ ውስጥ ልዩ የሆነ አድል አለው። ከብዙ ስደተኛ ተቀባይ ሀገሮች በተለየ በኢትዮጵያ የሚገኙ ስደተኞች ከመጠለያ ውጪ መኖር እንዲችሉ ይፈቅዳል። በጥር 2011 ዓ.ም ኢትዮጵያ ያወጣቸው ህግ 1 ሚሊዮን ለሚሆኑ ስደተኞች የመስራት መብት እና ከመጠለያዎች ውጪ የመኖር መብትን (ብሃላ 2011)¹³ ሰጥታለች። ይህም የስደተኞች ውህደት በአፍሪካ ውስጥ ካሉ ተራማጅ የስደተኛ መመሪያዎች ውስጥ እንደ አንዱ በመሆን ተወድሷል።¹⁴ ይህ ለውጥ ስደተኞችን ሰብዓዊ መብቶቻቸውን የተመለከቱ ጉዳዮች ጋር ከሚሰሩ ሲቪል ማህበረሰብ ድርጅቶች ጋር መስራት እንዲችሉ ያደርጋል።

በአካልና በምርምርም እንዳየነው፣ የኢትዮጵያ መንግስት ለስደተኞች ተስማሚ ይመስላል። ይህ ማለት በቂ ሀብት ያላቸው የሲቪል ማህበረሰብ ከመንግስት ጋር ቢሰሩ አዋጭ የሆነ የተሟጋችነት ስልት ሊሆንላቸው ይችላል። የኢትዮጵያ ሲቪል ማህበረሰብ አዲሱ መንግስት ምን ያህል ለስራቸውና ለስደተኞች መብቶች ድጋፍ እንዲሟያደርግ መወሰን በቻሉ ጊዜ በቀላሉ ለመራመድ ይችላሉ።

¹² Freedom House. (2019). Ethiopia: Civil Society Proclamation Advances Essential Freedoms. <https://freedomhouse.org/article/ethiopia-civil-society-proclamation-advances-essential-freedoms>
¹³ Bhalla, N. (2019). Ethiopia allows almost 1 million refugees to leave camps and work. Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-ethiopia-refugees-rights-idUSKCN1PB2QH>
¹⁴ Kiunguyu, K. (2019). Ethiopia is pioneering refugee integration. This Is Africa. <https://thisisafrika.me/politics-and-society/ethiopia-pioneering-refugee-integration/>

በየተመስከኮ (UNHCR) መረጃ ሰጪ መሰረት፣ የኢትዮጵያ መንግስት ሀገርአቀፍ የዲጂታል መታወቂያ ስራዓትን በ ቢሴምክይኤስ (BMIS) መሰረት እያቀደ ነው። ይህም የዚህን ሪፖርት ግኝቶች ሀገር በቀል ለሆኑ ሲቪል ማህበረሰብ ይበልጥ አስፈላጊ ያደርጋቸዋል። የአካባቢው ህዝብ ከስደተኞች የዲጂታል መታወቂያ ልምድ በመውሰድ ለተሻለ ስርዓትና ተገቢ ጥበቃዎች ለመወሰድ ከዚህ ትምህርት መውሰድ ይቻላል።

መደምደሚያዎች እና ምክረ ሀሳቦች

በተለያዩ የምዝገባ ሂደቶች ገጽታ ላይ የግንዛቤ ማነስ እና የተረጋገጠ ስምምነት ወይም ፈቃድ ማግኘት አለመቻል ካገኘናቸው ጉልህ ችግሮች መካከል ሲሆኑ እነዚህም ችግሮች የምዝገባ እንቅፋቶች እና የቅሬታ ማቅረቢያ ሪፖርት ወሰን እንዲኖር ያባብሳሉ። እኛም የተመስከኮ (UNHCR) ከስደተኞች የባዮሜትሪክ ውሂብ(ዳታ) የሚሰበሰቡበትን ሁኔታዎች እንደገና እንዲመረምር፣ ቢያንስ የተረጋገጠ ስምምነት መመሪያ ደንብ በዘርፉ ውስጥ መከተሉን ለማረጋገጥ ሲባል ጠንካራ መፈተሻዎችን እንዲያቀርብ እናበረታታለን።¹⁵ በጥልቀትም በምዝገባው ሂደት ውስጥ የሚያልፍ እያንዳንዱ ሰው ባዮሜትሪክ ውሂብ(ዳታ) እንዴት እንደሚሰበሰብ እና እንዴት ጥቅም ላይ እንደሚውል ማወቅ ይኖርበታል።

የየተመስከኮ (UNHCR) በተረጋገጠ ፈቃድ ላይ ይፋ የሆነው መመሪያ ደንብ ቢኖርም፣ ዋነኛው ጉዳይ የሆነው ሲደተኞች ትርጉም ያለው እና የተረጋገጠ ፈቃድ ለመስጠት የሚችሉበት ሁኔታ ላይ ናቸው ወይስ አይደሉም የሚል ነው። በሰብዓዊነት አውድ ውስጥ በተግባር ላይ ያለ የስልጣን አለመመጣጠን ማለት፣ በስደተኛ ወኪል ድርጅቶች ላይ ለመሰረታዊ አገልግሎቶች ጥገኛ የሆኑ ሰዎች መብታቸው እንዴት መከበር እንዳለበትና እና ሊከበር ስለመቻሉ በጣም ዝቅተኛ ግምት ሲኖራቸው ነው። እነዚህ ስደተኞች በሰብዓዊ እርዳታ ላይ ለመሰረታዊ ፍላጎቶች እንዲተማመኑ የዳረጋቸው ያሳለፉት የስልጣን ማነስ እና የመብት ጥሰቶች በተወሰነ መንገድ የአነሱ መረጃ የሚሰበሰቡበት መንገድ ጋር የበለጠ ጥምረት እንዲኖር ያደርጋል።

ቃለ መጠየቅ ያደረግንላቸው ስደተኞች የግለጻነት መብታቸው እና ከአነሱ የተሰበሰበው ውሂብ(ዳታ) ለምን ጥቅም እንደሚቀለ የማወቅ መብታቸውን ማረጋገጥ እንደሚችሉ አላወቁም። ያነጋገርናቸው በጣም ተጋላጭ የሆኑ ሰዎች ብዙ ከፍተው የሚታዩ እና ጫና ያላቸው ፍላጎቶች ለምሳሌ መጠለያ፣

¹⁵ የተመስከኮ (UNHCR) ባዮሜትሪክ በፊት በመስኮ ውስጥ ያለውን ስኬት መርምሯል። የኬንያ ሪፖርት እንደሚያመለክተው ስራተኞች ሙሉ በሙሉ በመደበኛ የአሰራር ሂደት ላይ ስልጣናቸው እና በአንድ መጠለያ ውስጥ በሚገኙ ስደተኞች መካከል ያለውን ሂደቶችና መብቶች ግንዛቤ ለማሳደግ የተደረገው የመገናኛ ዕቅድ የተሳካ ነበር። የኬንያ ባዮሜትሪክ መለያ ስርዓት ለምግብ ስርጭት ምርመራ UNHCR እና የዓለም የምግብ ፕሮግራም (WFP) በጋራ ያዘጋጁትን(2015) <https://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/reports/wfp277842.pdf> ይመልከቱ

የዉሀ አቅርቦት እና የአካል ደኅንነት የመሳሰሉት እያሉ ስለተሰበሰበው ውሂብ(ዳታ) ያላቸውን መብት ማሰብ ለእነሱ ትንሽ አሳሳቢነት ያላው ጉዳይ እንዲሆን ገልጸዋል። የስደተኞቹን ታሪክ ከሰማን ብሏል፤ የበለጠ የእርዳታ ክፍፍላቸው ላይ እርዳታ ሲጠይቁ ስንሰማ፤ በቅርብ የሚታዩ የነበሩ ቡድኖች መታወቂያ ስለሌላቸው ምግብ አለመቀበላቸውን ስንገነዘብ፤ የተራቡ ሰዎች የተረጋገጠ ፈቃድ መስጠት የሚችሉበት ሁኔታ ላይ እንዳልሆኑ ግልጽ ሆኖልናል።

ኢንጅነር ሩም ከተረጋገጠ ፈቃድ ጋር የተገናኙ መሰረታዊ ችግሮችን የበለጠ ለመመርመር እና የሲቪል ማህበረሰብ የተጋላጭ ቡድኖች የባዮሜትሪክ ውሂብ(ዳታ) ላይ ሲሰሩ የበለጠ ሀላፊነት የተሞላ ሂደት እንዲያቋቁሙ ጠንክሮ ይሰራል። የሲቪል ማህበረሰብን፣ ተመራማሪዎችን፣ ውሳኔ ሰጪዎችን፣ የዲጂታል መታወቂያ ስርአቶች እና ሂደቶች ሰሪዎች፣ የስልጣን ልውውጥን ግንዛቤ ውስጥ የሚከት እና የስደተኞችን ክብር እና መብት ጠብቆ የሚያቆይ መንገድ እንዲያስቡ እና ለአማራጭ መንገዶቻቸው እንዲፈልጉ እናበረታታለን። ይህ በተለያዩ መንገድ ሊሆን ይችላል። ለምሳሌ ቅድሚያ የሚሰጣቸውን ጉዳዮች ለመለየት የቅሬታ ማቅረቢያ ሂደቱን ማሻሻል፣ የባዮሜትሪክ ውሂብ (ዳታ) ለመስጠት ለማይመቻቸው ሰዎች ትርጉም ያለው አማራጭ ሂደት ማዳበር እና በውስጥ ደሞ የመረጃ አስተዳደር ሂደትን መልሶ ማየትን ያጠቃልላል።

ውኪል ድርጅቶችን እና የስደተኞችን ክብር ለይቶ ለማወቅ መንገድ መፈለግ፣ ከረጅም ጊዜ ብሏል እርዳታ ተቀባይ በሆኑት እና በሰበዓዊ ድርጅቶች መካከል መተማመንን ያጠነክራል። በተጨማሪም ፕሮግራሚንግን እና እርዳታ አቀራረብን የሚያጠነክሩ የግብረሰብ ድግግሞሽ የበለጠ በር ይክፍታሉ። ይህም በመጨረሻ የሰበዓዊነት ዋና ግብ የሆነውን ክብር መስጠትን ለማሳካት ያስችላል።

በመጨረሻም የሲቪል ሶሳይቲ ዕድሎች በተከፈቱ ቁጥር ቡድኖች የስደተኛ መብቶችን በስራቸው ውስጥ እንዲያካትቱና እና የስደተኞች ድምፅ መሰማጡን ለማረጋገጥና እና መፍትሔ በማምጣት ረገድም ሚና መጫወት እንዲችሉ በእነዚህ ጉዳዮች ላይ በቀጥታ ተሳታፊ እንዲሆኑ ያደርጋቸው ተስፋ እናደርጋለን። በተለየ ሁኔታ መንግስት ለስደተኞች ዳታ ጥበቃ ላይ ያለውን ቁርጠኝነት ለማሳደግ ማበረታታት ደህንነቱ የተጠበቀ ፣ ለህዝቡ ዕድሎችን ለመጨመር አቅም እና ኃላፊነት ያለው የመረጃ መሰብሰብ ሂደቶችን ያግዛል።